

Σιόραμα

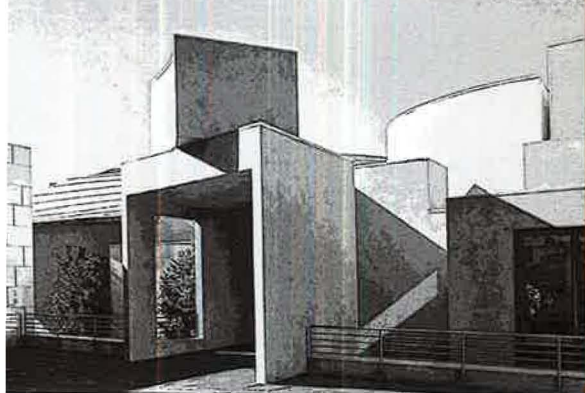
ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΤΕΥΧΟΣ

30-31

ΜΑΪΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ
ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2020

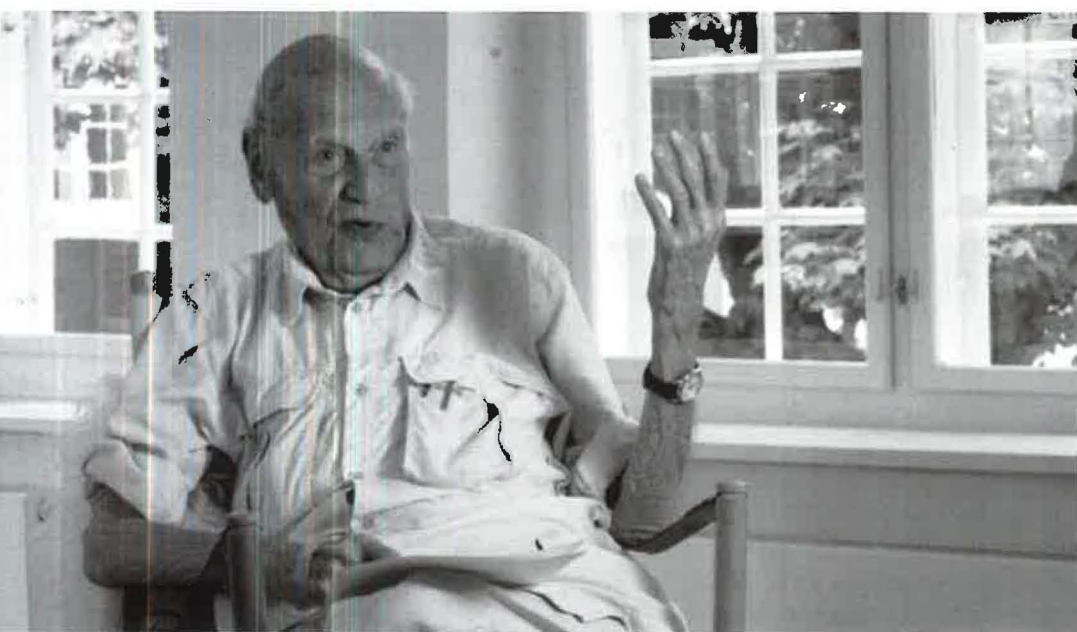
αρχιτεκτονική

Σόλων ενόπουλος

Αρχιτέκτονας, Ομότιμος Καθηγητής ΕΜΠ
Κοσμήτορας Σχολής Αρχιτεκτονικής και
Γεωπεριβαλλοντικών Επιστημών,
Πανεπιστήμιο Νεάπολης, Πάφος

YONA FRIEDMAN Αρχιτέκτονας-Πολεοδόμος

5 Ιουνίου 1923 - 20 Φεβρουαρίου 2020

Προκύπτουν λοιπόν αρκετά ερωτήματα ως προς τους λόγους που πολλές από τις ανεφάρμοστες σε κάποια συγκεκριμένη στιγμή ιδέες, ενώ λειτουργούσαν αφυπνιστικά για την τρέχουσα πραγματικότητα, διαβρωτικά ως προς καθιερωμένες αντιλήψεις και καταστάσεις, καθώς και ως φορείς διεύρυνσης των οριζόντων της σκέψης, υπήρξαν άκρως προβληματικές στην εφαρμογή.

Ο Yona Friedman, γεννημένος στην Ουγγαρία και πολιτογραφημένος Γάλλος, Αρχιτέκτονας και Πολεοδόμος, απεβίωσε στις 20 Φεβρουαρίου 2020 σε ηλικία 96 ετών.

Ήταν το είδος του αρχιτέκτονα του οποίου το έργο είχε όλα τα πιο πάνω δυναμικά χαρακτηριστικά. Συγκεκριμένα, οι ιδέες και οι προτάσεις του που αφορούσαν τις πόλεις και την ανάπτυξη τους, υπήρξαν προϊόντα φαντασίας εδραιωμένης στην κατανόηση της πόλης ως κοινωνική πραγματικότητα. Στα πολλά και εξαιρετικά σχέδιά του, πρότεινε πόλεις υπερυψωμένες από το έδαφος, φερόμενες από μεγάλης κλίμακας τρισδιάστατα μεταλλικά χωροδικτυώματα τα οποία αφήνουν τους υπαίθριους χώρους στο επίπεδο της γης ελεύθερους για όλες τις κοινές, δημόσιες και κυρίως απρόβλεπτες δράσεις. Τα χωροδικτυώματα είχαν την ευφυή ιδιότητα να επεκτείνονται αενάως, τόσο οριζόντια, όσο και κατακόρυφα, και να εισδύουν ανάμεσα στις υφιστάμενες κατα-

Είναι κάποιοι αρχιτέκτονες οι οποίοι αφήνουν το στίγμα τους στην Αρχιτεκτονική και την Ιστορία της, κατεξοχήν με τις ιδέες, τις σκέψεις και τις προτάσεις τους, παρά με το κτισμένο έργο τους. Για αυτό, αν και γνωστοί στους αρχιτέκτονες, είναι ελάχιστα ή καθόλου γνωστοί στο ευρύτερο κοινό.

Μια ιδιαίτερη κατηγορία από αυτούς είναι ορισμένοι των οποίων οι προτάσεις έχουν χαρακτηριστεί ως ουτοπικές, δηλαδή μη πραγματοποιήσιμες ή απλά ανεφάρμοστες. Εν τούτοις, επειδή ακριβώς έχουν αυτό το χαρακτηρι-

στικό της μη πρακτικής και άμεσης εφαρμοσιμότητας, στην πραγματικότητα έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο και έχουν επηρεάσει μόνο έμμεσα την εξέλιξη, ανανέωση, αναβάθμιση ή την αναγέννηση της εφαρμοζόμενης αρχιτεκτονικής.

Φαίνεται μάλιστα ότι, ενώ έχουν λειτουργήσει ως ισχυρά νοηματικά ερεθίσματα, για τις κάθε φορά νέες αντιλήψεις, εντούτοις ως πρότυπα για την πρακτική υλοποίηση των μη εφαρμόσιμων ιδεών και σκέψεων τους από άλλους δυστυχώς προσγειωμένους, υπήρξαν καταστροφικά για τον πλανήτη.

σκευές ή να ίπτανται πάνω από αυτές, καταλαμβάνοντας ανάλογα με τις μεταβαλλόμενες ανάγκες των χρηστών, κενούς χώρους που υπήρχαν ανάμεσα. Οι κλειστοί χώροι μάλιστα, αυξομειώνονται σε μέγεθος, ή μεταφέρονται σε διαφορετικές θέσεις ανάλογα με τις ανάγκες και τις μετακινήσεις των χρηστών.

Μολονότι ο Friedman είχε μεγάλη αναγνώριση τις δεκαετίες του '50 και '60, και σημαντική επιρροή στην αρχιτεκτονική σκέψη εκείνης της περιόδου, λίγα χρόνια μετά κάπως ξεχάστηκε, ενώ το τελευταίο διάστημα επανήλθε στην επικαιρότητα, μέχρι και τον πρόσφατο θάνατό του.

Ας σημειωθεί ότι εκείνη τη περίοδο της εκδίπλωσης της δικής του οραματικής σκέψης, υπήρχε γενικότερη άνθηση αντίστοιχων ιδεών, οι οποίες δεν ήταν απλά προϊόντα των κοινωνικο-πολιτικών συνθηκών, αλλά αντίθετα, είχαν καθοριστική συμμετοχή στη διαμόρφωση, στην συγκρότηση και μετεξέλιξη αυτών των συνθηκών. Έτσι στη Γαλλία, εκτός από τον Friedman, αλλά πολύ πιο ακτιβιστικά από αυτόν, εμφανίζονται και δρουν οι Καταστασιακοί με την ανάδειξη της πόλης σε όργανο συγκρότησης της κοινωνικής πραγματικότητας και όχι παράγωγό της. Μαζί με αυτούς εκτινάσσεται ο Constant Nieuwenbuys (21/07/1920-01/08/2005), ο οποίος με υπέροχα σχέδια, μακέτες και collages, οπτικοποιεί φανταστικές ιδέες και οράματα για την κινητική πόλη, τη New Babylon. Την ίδια περίοδο στην Αγγλία οι Archigram σχεδιάζουν γιγάντιες κατασκευές, και πόλεις οι οποίες περπατούν σαν τεχνολογικά έντομα από κόμικς, ενώ ο Τάκης Ζενέτος (1926-28/06/1977) στην Ελλάδα, με την «Ηλεκτρονική Πολεοδομία» σχεδιάζει με περισσή, μόνος αυτός, λεπτότητα και ευαισθησία, πόλεις αναρτημένες από αστάλινα καλώδια, όπου με μια, αν αναλογιστούμε τη σημερινή ψηφιακή κατάσταση, προφητική χειρονομία, όλες οι κάθε είδους επικοινωνίες πραγματοποιούνται τηλεματικά.

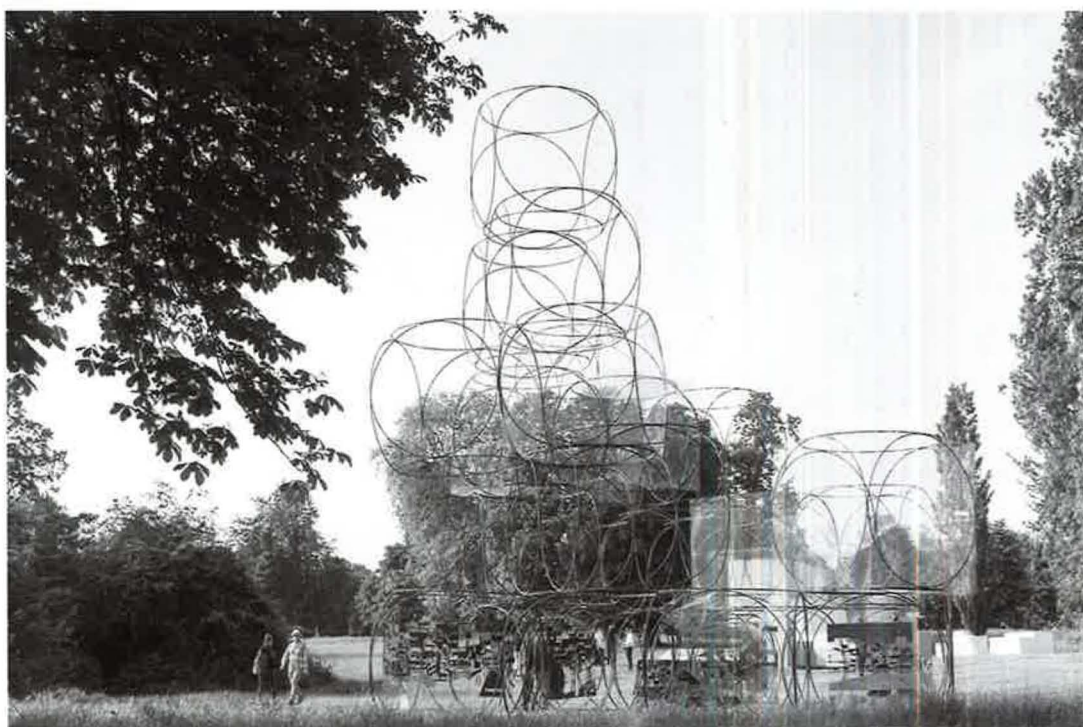
Ιδιαίτερης σημασίας όμως, και κοινή αρχή όλων αυτών των ιδεών ήταν η θεώρηση της Αρχιτεκτονικής και της Πολεοδομίας ως ενιαίο, αδιαίρετο σύστημα και όχι ως διακριτές περιοχές (κάτι που δυστυχώς έχει επικρατήσει σήμε-

ρα). Η δε επικέντρωση όλων αυτών των προσπαθειών στην «πόλη», ίσως εξηγείται από τη «γενικευμένη αμφισβήτηση» που χαρακτήρισε την συγκεκριμένη ιστορική περίοδο. Όπως εύστοχα και επιγραμματικά λέει κάπου ο Κορνήλιος Καστοριάδης «Η γέννηση της 'πόλεως' αποτελεί συγχρόνως γέννηση μιας γενικευμένης αμφισβήτησης».

Είναι πάντως εκπληκτική η σχεδιαστική δεινότητα αυτών των ανθρώπων. Σχέδια όλα φτιαγμένα στο χέρι, υπέροχες ζωγραφικές εικόνες και παραστάσεις πλούσιες σε πληροφορία, αλλά ταυτόχρονα αφαιρετικές και εν μέρει ασαφείς, ενώ στοχεύουν στην απεικόνιση πλευρών μιας συνειδητά οραματικής πραγματικότητας, επιτυγχάνουν αυτό, με το να υποτάσσονται στη γοητεία αυτής καθαυτής της διαδικασίας σχεδιά-

μένα προκαλούν, και ταυτόχρονα διακρίνονται από βαθιά αίσθηση απόλυτης ελευθερίας και, χωρίς περιορισμούς ή αυτολογοκρισίες, εκπέμπουν αισιοδοξία και ενθουσιασμό.

Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά συνιστούσαν μια ευρύτερη κατάσταση, και συγκροτούσαν τη μοναδικότητα μιας εποχής που τα πάντα και όχι μόνον η Αρχιτεκτονική, ήταν σε αμφισβήτηση. Μόνον ενδεικτικά θα μπορούσαν να αναφερθούν ο Godard και ο Antonioni που αποδομούσαν ο καθένας με τον δικό του τρόπο τους κώδικες του κινηματογράφου, οι Beatles με τη συνολική ζωή τους ανασυνθέτουν τη μουσική, ο Cassius Clay αποκαλύπτει την ποίηση στην πυγμαχία, και τόσα άλλα πολλά και τόσο ετερόκλητα, να συμβαίνουν ταυτόχρονα και να μοιάζουν ότι τρέ-

Serpentine Summer House 2016 designed by Yona Friedman (Photo © Iwan Baan)

σης. Αμέτρητα σκίτσα, ευρηματικές τεχνικές όπως το collage, και ιδιαίτερα επιμελημένα γραμμικά σχέδια, υπερβαίνουν οποιονδήποτε αναπαραστατικό καταναγκασμό και καθίστανται αυτόνομες εικαστικές κατασκευές.

Τα σχέδια αυτά, δεν απεικονίζουν πραγματικότητες, ούτε άλλωστε φιλοδοξούν να κάνουν κάτι τέτοιο. Αντίθετα, οπτικοποιούν επιθετικά ιδέες και προβληματισμούς για τον Χώρο, τις Κοινωνίες και τους Ανθρώπους. Ηθελή-

χουν ασυγκράτητα προς ένα μέλλον απρόβλεπτο, αλλά φωτεινό. Κάτι που δυστυχώς διαψεύσθηκε οικτρά στις μέρες μας.

Γιατί διαψεύσθηκε; Ίσως γιατί όπως παρατηρούσε επίσης ο Καστοριάδης, «η τεχνοεπιστήμη σαν αφηνιασμένο άλογο ή σαν εξπρές που έχει εκτροχιαστεί, τραβά τον δικό της δρόμο, χωρίς να διερωτάται αν αυτά που κάνει έχουν σημασία και επιπτώσεις στον άνθρωπο, στη ζωή κ.λπ.» ■